

O'lmas UMARBEKOV

ODAM BO'LIH QIYIN





O'lmas UMARBEKOV

**ODAM BO'LISH
QIYIN**

Roman

Yoshlar nashriyot uyi
Toshkent –2018

UO‘K 821.512.133-31
KBK 84(50‘)6
U 47

O‘lmas Umarbekov.

Odam bo‘lish qiyin. Roman. / O‘. Umarbekov.: – Toshkent:
Yoshlar nashriyot uyi, 2018. – 212 b.

O‘lmas Umarbekovning har bir asarida bo‘lgani kabi “Odam bo‘lish qiyin” romanida ham hayot, hayotning haqiqatga to‘la nafasi ufurib turibdi. Asar tilining soddaligi, voqealarning jonliligi bois bir o‘qishdayoq sizni o‘z izidan ergashtirib ketadi.

UO‘K 821.512.133-31
KBK 84(50‘)6

ISBN 978-9943-5316-4-2

© Yoshlar nashriyot uyi.
2018

MUQADDIMA

*Osmondagi bo'zto'rg'ay
Bo'zlamasang na bo'lg'ay?
Gulchehraning holini
So'zlamasang na bo'lg'ay?*

Alyor

Shoh Muslim dunyodagi eng dono, eng odil podshohlardan edi. Uning mamlakati go'zal, shaharlari obod, xalqi tinch, farovon turmush kechirardi. Ammo podshohning farzandi yo'q edi. Bu faqatgina uning o'zini emas, butun xalqni tashvishga solib qo'ygan edi. Oradan ko'p yillar o'tdi. Podshoh qarib, bir oyog'i yerda, bir oyog'i go'rda turgan paytda farzand ko'rdi. Sevinchi ichiga sig'may qirq kecha-yu qirq kunduz xalqqa osh berdi. Qirq birinchi kuni esa yetti iqlimdagi barcha dong'i ketgan odamlar, fozil-u fuzalo, olim-u ulamolarni yig'ib o'g'lini ko'rsatdi va o'z xalqining odaticha uning kelajagini aytib berishni so'radi.

Hamma jim. Hammaning boshi quyi solingan... Podshoh hayron bo'ldi.

– Bu jimlikning boisi nima?

Yana hech kimdan sado chiqmadi. Oradan ancha vaqt o'tdi. Og'ir sukunatni Sugrotdek keksa bir olim buzdi.

– Shohim, ro'parangizda bosh egib turganlar mendan yosh. Men esa dunyoga qachon kelganimni unutganman, dunyoning barcha achchiq-chuchugini totgan odamman. Shularning qonidan kechsangiz, men aytay?

– Ayt!

Shunda keksa olim dedi:

– O'g'lingizning dunyoda tengi bo'lmaydi. Na kuchda, na aqlda. Ikki oyligida ikki yoshlik bolaning ishini qiladi, ikki

yoshida esa, yigirma yoshlik yigitday bo'ladi. O'n yoshida o'zini fir'avn deb e'lon qiladi. Uning dastidan vayron bo'lma-gan uy, mamlakat qolmaydi. Shuning uchun ham umrining ikkinchi yarmi pushaymonda, azobda o'tadi.

– Jallod! – qichqirdi shunda shoh va tizzasida o'ynab o'tirgan o'g'lini bag'riga bosdi. Qirq kunlik bola birdan ota-sining soqoliga chang solib, yarmini yulib oldi.

– Gapimning birinchi isboti bu! – dedi keksa olim.

Shoh quloq solmadi. Olimni olib chiqib ketishdi.

Oradan ko'p yillar o'tdi. Shoh Muslim keksa olimning gaplarini ham, o'zini ham unutdi. Shahzoda olim karomat qilgandek kun sayin, soat sayin o'sib, o'n yoshga to'lganda ajoyib yigit bo'ldi. Shoh ham, xalq ham uning husniga qarab, gaplarini eshitib to'yishmasdi. Ammo shahzoda hech kimga parvo qilmas, o'z aqliga, o'z kuchiga mahliyo edi, ko'p vaqtni otasining taxtida o'tkazardi.

Bir kuni osmoni falakni qora bulut qopladi. Qattiq shamol turdi. Bo'ron boshlandi. Sel na odamni ayadi, na dov-daraxtni! Birpasda gullab turgan mamlakat vayron bo'ldi. Shaharlar, da-lalar, tog'lar suv ostida qoldi. Bo'ron tingach, shoh va shahzoda o'zlarini suvda qalqib turgan yog'och ustida ko'rdilar. Yog'och shunday ingichka ediki, kimdir ozgina qimirlasa, ikkalovi ham ag'darilib halok bo'lardi.

Shahzoda otasiga dedi:

– Ota, bu yog'och ustida ikkalamiz jon saqlolmaymiz. Sen mening tug'ilishimni istagan eding. Endi qo'yib ber, men ya-shashim kerak.

Shunday deb shahzoda otasini suvga itarib yubordi. Shoh g'arq bo'ldi.

Shahzoda o'zga bir mamlakatga suzib kelib, o'zini fir'avn deb e'lon qildi. Uning zulmidan, uning qahridan yarim xalq qochib qutildi, yarim xalq o'ldi. Mamlakatda fir'avnning o'zidan boshqa hech kim qolmadi. U uzoq yashadi, ammo na tushida, na o'ngida hayot lazzatini surdi. Butun umri yolg'iz-likda, azob-uqubatda o'tdi.

Aytishlaricha, bunday odamlar yuz yilda bir tug'ilar emish...

I

196... yilning jazirama yoz kunlaridan birida Mingbu-loqqa kiraverishdagi oq tunuka tomli uyning eshigini yosh bir yigit taqillatdi. Olis yo'l yurganidanmi, yo issiq qattiq ta'sir qilganidanmi uning oq batis ko'ylagi kuraklariga yopishib qolgan, yoqasi ichidan bo'yniga tashlab olgan ro'molchasi jiqqa ho'l edi.

Dam o'tmay u kaftlari bilan yassi peshanasini, baroq qoshlari aralash yuz-ko'zlarini artardi. Ichkaridan hade-ganda hech kim chiqavermadi, yigit beso'naqay karton chamadonini qo'liga olib, eshikni oyog'i bilan itardi. Yangi bo'yalgan jimjimador zangori eshik «g'iyq» etib ochildi. Yigit ichkariga kirdi. Uy tomoni baland so'ridan iborat bo'lgan chorsi hovlida hech kim ko'rinmasdi. Hovlining o'ng biqinidan o'tgan g'isht yo'lka yonidagi gulzorga jildirab suv oqib turardi, yigit shu tomonga qarab, tok tagiga keldi. Shunda u rovonda xontaxtaga tirsaklarini tirab tasbeh o'girib o'tirgan kampirga ko'zi tushdi. Kampirning ko'zlari yumuq, ajin tortib ketgan ingichka lablari nimalarnidir shivirlardi.

– Buvi, – dedi sekin yigit uni cho'chitib yubormaslik uchun.

Kampir ko'zlarini ochdi va ro'parasida jilmayib turgan yigitga tikildi. Keyin birdan o'zini orqaga tashladi-da, dedi:

– Voy, o'la qolay! Abdullamisan?

– Men...

Abdulla chamadonini yerga qo'yib, rovonga ko'tarildi.

– Voy, bo'yingga qoqiy! Voy, sadag'ang ketay! Sen keladigan kun ham bor ekan-ku!

Kampir yoshiga munosib kelmagan epchillik bilan oʻrnidan turib, Abdullani quchoqlay ketdi.

– Voy, men oʻlay seni tanimay! Indamay termilib oʻtiribman-a. Esonmisan, omonmisan? Nechuk, bolam, nechuk? Oʻzing keldingmi? Oying, dadang eson-omonmi?

Kampir yangi koʻrpacha solib, Abdullani oʻtqazar ekan, sevinchi ichiga sigʻmay, shangʻillab gapirar, Abdudla esa javob berishga ulgurolmay jilmayardi. U Mingbuloqqa bu gal oʻzi kelgan edi. Maktabni oltin medal bilan bitirib, ozod qushdek boʻlgani uchun onasi yolgʻiz oʻzini yuborishga qarshilik qilmadi. Bir chamadon sovgʻa-salom qilib berib, joʻnatdi. Abdulla buvisinikiga, umuman, shu qishloqqa kelishni yaxshi koʻrardi.

Qachonlardir Mingbuloq Qoʻqonning, qolaversa, butun Fargʻonaning eng goʻzal sayilgohlaridan biri boʻlgan. Mingbuloqning markazidayoq tolzor takya vodiyning mashhur qiziqchilari, shoir va polvonlarini toʻplagan. Quloqchga sigʻmaydigan tollar tagidagi supalarda oshxoʻrlar kunni kech qilishgan, shuhrati butun respublikaga tarqalgan ashulachi, cholgʻuvchilarning ashula, mashqlarini eshitishgan.

Olis yoʻlga otlangan sayyohlar ham Mingbuloqda toʻxtab, devziradan bir siqim osh qilib yeb ketishmasa, koʻngillari joyiga tushmasdi. Mashhur Yusufjon qiziqning oʻz shogirdi Oxunjon qiziqqa yutqazgan joyi ham shu Mingbuloq boʻlgan. Tumonat odam oʻshanda taraf-taraf boʻlib askiyani toʻpolonga aylantirgan ekan. Bularni Abdulla koʻrmagan, dadasidan eshitgan. Urush sabab boʻlib Mingbuloqning fayzi ketib qoldi. Buzilgan oʻchoqlar, chirib, namdan mogʻor tortgan soʻrilar sershovqin tolzor takyaning oʻlimini eslatadi. Lekin hali ham bu joylarning koʻrki, hisobsiz katta-kichik buloqlar, shoxlari bir-biriga chirmashib ketgan bahaybat tollarning shovur-shuvuri, muzdek havo dilni ravshan qiladi. Abdulla deyarli har yoz ikki-uch hafta oyisi bilan kelib turardi. Ammo ikki yildan

beri, otasi kasalga chalinib yotib qolganidan beri kelma-
gan va buvisini juda sogʻingan edi. Qarib, munkillab qol-
gan qop-qora bu kampirni u yaxshi koʻrardi, soatlab uning
gaplarini eshitardi, zerikmasdi va koʻpincha uning yonida
yotib, hikoyalarini tinglab, tong ottirardi.

Hojar buvi ham nevarasini yaxshi koʻrardi. U kelganda
oʻtqazgani joy topolmay qolardi, agar koʻcha-kuyda bolalar
bilan oʻynab, u yer-bu yeri chaqa boʻlib qaytsa, jigʻibiyroni
chiqardi. Abdulla uning yakka-yu yagona nevarasi edi. U
oʻzi ikkita farzand koʻrgan edi. Bittasi – Abdullaning ona-
si Shahodat, ikkinchisi – kenjasi Obid boʻlib, u shu oʻgʻli
bilan turardi. Shaharga, qizirikiga borganda, ikki kundan
ortiq turolmas, shahar shovqini boshini ogʻritardi, siqilardi.
Buning ustiga u anchagina qari boʻlsa ham, mustaqil ha-
yot kechirishni istardi. Oʻgʻli bilan turishiga qaramay, oʻz
roʻzgʻorini oʻzi tebratardi va koʻpincha oʻgʻli unga yordam
berishi oʻrniga, oʻgʻlining kam-koʻstlarini u toʻgʻrilab yu-
rardi. Shundan boʻlsa kerak, kim bilan gaplashmasin, oʻzi-
ni magʻrur tutar va dasturxon atrofidagi eng yaxshi duosi:
«Xudo bironvi bironvga zor qilmasin!» edi.

Qishloqdagilar uni «Otinbibi» yo boʻlmasa «Zavod
aya» deb atashardi. Abdulla otinbibi deyishlarining saba-
bini bilardi. Hojar buvi anchagina oʻqimishli ayol boʻlib,
bir qancha kitoblarni, dostonlarni yod bilardi, yoshligida
Anbarotinga ergashib, bir qancha gʻazallar ham bitgan edi.
Lekin u, nima uchun «Zavod aya» deyishlariga tushunol-
masdi. Qachonlardir paxta tozalash zavodiga yangi kelgan-
lardan biri uni «Zavod aya!» deb chaqirgan, shu-shu «Za-
vod aya» boʻlib ketgan.

... Fotihadan soʻng, Hojar buvi darrov dasturxon yozdi,
birpasda choy damlab keldi-da, nevarasining yoniga oʻtirdi.

– Voy, Abdulla-yey, voy, bolam-ey! Shunday qilib,
oʻzim keldim degin? Katta yigit boʻlib qolibsana, katta yigit!
Dadang qalay?

– Rahmat, tuzuklar, – dedi Abdulla. – Qon bosimlari ancha tushgan. Salom deb yubordilar.

– Salomat bo‘lsin. Bu kasal unga qayoqdan yuqa qoldi ekan? Xudo shifo bersa, tuzalib ketar. O‘qishing bittimi endi?

– Ha. Oltin medal bilan tamomladim.

– Bo‘yingga qoqiy!

Ular anchagina gaplashib o‘tirishdi. Abdulla sovg‘alarini topshirdi. Hojar buvi ko‘ziga yosh olib duo qildi.

– Tog‘amgilar qani?

– Tog‘ang balnisaga ketgan, – dedi Hojar buvi qandaydir tashvish bilan. – Kelinoyingning ko‘zi yoriydigan. Bilmadim bu gal nima bo‘lar ekan, – kampir og‘ir xo‘rsindi. – Har bandaning boshida bir tashvish bor ekan-da, bolam. To‘rtta tug‘di, to‘rttovi ham uyga kelmay qazo qildi. Bunisi endi nima bo‘lar ekan? Mayli, ishqilib, tog‘angning baxtiga o‘zi omon bo‘lsin.

Oraga jimlik cho‘kdi. Hojar buvi o‘z xayollariga berilib, nevarasini bir daqiqa unutdi. Keyin seskanib, o‘rnidan turdi.

– Esim qursin, ovqatga unnamay o‘tirishimni qara.

– Ovora bo‘lmang, buvi, qornim to‘q.

– Ovorasi bor ekanmi? Hozir tog‘ang ham kelib qoladi. Sen birpas cho‘zilgin. Men darrov osh qilib kelaman. Bor, mening uyimga kir.

Hojar buvi pildirab o‘choq boshi tomonga ketdi. Abdulla qishloqqa kelganidan hursand bo‘lib, o‘rnidan turdi. Ancha vaqt hovlining o‘rtasidagi nashvati shoxida kukulab turgan musichani, o‘choq boshida g‘imirlab yurgan buvisi, mo‘ridan g‘o‘zapoyaning achchiq hidini keltirib, burqsib chiqayotgan ko‘kimtir tutunni tomosha qildi, keyin esnab ichkarigi xonaga, buvisining uyiga kirdi. Bu uyni u juda yaxshi bilar va yaxshi ko‘rardi.

Uy keng va chorsi bo‘lib, hamma devori tokchalardan

iborat edi. Tokchalarga har xil tUSDagi katta-kichik qutichalar, hisobsiz kosa, choynak-piyolalar terib qo'yilgan edi. Tokchalar o'rtasidagi ustunlarning g'altak o'tqazilgan qoziqlarida har doim dazmollangan va atir sepilgan sochiqlar osig'liq turardi. Odam kam kirgani uchunmi, yo hovlining oftob tushmaydigan joyida bo'lgani uchunmi, uy yoz bo'yi salqin turardi.

Abdulla muzdek beqasam ko'rpacha ustiga cho'zildi. Yumshoq par yostiqning rayhon hidini eslatuvchi yengil, yoqimli hidi gup etib dimog'iga urildi. Qo'llarini yoyib, ko'zlarini yumdi. Hovlida esa musicha hamon kukular, chars-chars yonayotgan g'o'zapoya ovozi unga qo'shilib g'alati, orombaxsh ohang kasb etardi. Imtihon tashvishlaridan qutulgan, yuragi ming xil orzular, noma'lum, ammo porloq kelajak lazzatlari bilan to'lgan Abdulla o'zini nihoyatda baxtli his qilar va mudrar ekan, yuzlarida tabassum o'ynar edi.

Shu ahvolda u qancha yotdi, uxladimi, yo faqat mudradimi, bilmaydi, bir mahal quvnoq, yo'g'on erkak ovozini eshitib, turib ketdi. Deraza yoniga borib, hovliga qaradi.

O'choq boshi oldida tog'asi onasini quchoqlab, baqirardi:

– O'g'il, oyi! O'g'il! Tirik! Tirik!.. Abdulla otilib hovliga tushdi.

– Assalomu alaykum, tog'a.

Obid aka uni ko'rib, onasini qo'yib yubordi va qarshisiga yurdi.

– O jiyane-e! Bormisan?! Juda yaxshi keldingda. Mana sen ham endi jiyanlik bo'lib qolding!

– Tabriklayman. – Abdulla tog'asining qo'lini siqdi.

– Hoy, menga qara, o'zini ko'rdingmi? – qichqirdi oshiga sabzi bosayotgan Hojar buvi.

– Ko'rdim. Qop-qora bir jish, – dedi Obid aka kulib.

– Nafasingni sovuq qilma! Qora bo'lsa, o'zimizga o'xshar ekan-da.



Bu tanishuv parchasidir. Asarning to'liq versiyasi
<https://kitobxon.com/uz/asar/3568> saytida.

Бу танишув парчасидир. Асарнинг тўлиқ версияси
<https://kitobxon.com/uz/asar/3568> сайтида.

Это был ознакомительный отрывок. Полную версию
можно найти на сайте
<https://kitobxon.com/ru/asar/3568>